

יום המהגרות/ת 2020 – הגירת עבודה בזמן מגיפה עולמית כיצד מושפעות מהגרות ומהגרי העבודה בישראל ממגפת הקורונה?

על פי נתוני רשות האוכלוסין נכון לחודש יולי 2020, נמצאות בישראל 97,743 מהגרות ומהגרי עבודה ברישיון. כ-57% מתוכן הן עובדות סיעוד, 15% עובדי בניין, וכ-22% עובדי ועובדות חקלאות. בנוסף, מגפת הקורונה הביאה להגדלת המכסות למהגרות עבודה: החלטת ממשלה מחודש יולי אישרה לראשונה הבאת 2500 מהגרות עבודה לענף סיעוד חדש – עבודה במוסדות סיעודיים (בנוסף לעובדות סיעוד ביתי); והחלטת ממשלה שעתידה לעבור בקרוב צפויה להביא לאישור הבאתם של 22 וחצי אלף עובדים נוספים לענף הבנייה.

עמותת "קו לעובד" מטפלת מדי שנה בפניות מאלפי עובדות ועובדים, מהגרות ומהגרי עבודה בכל הענפים. מרביתן מגיעות מתחום הסיעוד. הפניות אשר הגיעו אלינו במהלך השנה האחרונה, חשפו תופעות ייחודיות איתן מתמודדות העובדות לאחר פרוץ המגפה.

התופעה הראשונה, הבולטת והזועקת ביותר היא שעובדות הסיעוד, ששיטת העסקתן ממילא מותירה להן מעט מאוד שעות מנוחה, איבדו כמעט לחלוטין את זמן המנוחה שלהן, ואינן מצליחות לנצל את 25 השעות היחידות בשבוע בהן הן זכאיות למנוחה לפי דין.

תופעה כואבת נוספת היא חוסר שיתוף הפעולה של המדינה בהשבה לישראל של עובדות ועובדים בעלי אשרת עבודה תקפה, שנסעו לביתם מסיבות שונות לפני פרוץ המגפה או כתוצאה ממצבי חירום. רבות מעובדות ועובדים אלו הותירו את הציוד שלהם מאחור ומתקשות לתבוע ממעסיקיהם את זכויותיהן, כך מלמדים שאלוני "קו לעובד" ופניות של עובדים אלו. במקביל, ממשלת ישראל מאשרת הבאת עובדות ועובדים נוספים, חדשים, אשר משלמות דמי תיווך בגובה עשרות אלפי שקלים בארצם.

צדו השני של המטבע הוא, שהעובדות והעובדים שנותרו בארץ, ואשר אחראיות באופן בלעדי על מעסיקיהם המצויים בקבוצת סיכון, אינן יכולות לצאת מישראל מבלי להסתכן שלא יוכלו לשוב. לא רק שכמעט ואין באפשרותן להתאווורר ולנוח, הן רחוקות ממשפחותיהם בזמן מגיפה עולמית שמשפיעה במיוחד על אוכלוסיות מוחלשות ועניות. בסוגיות אלו ואחרות טיפלנו בשנה החולפת ב"קו לעובד", תוך פנייה לרשויות וטיפול אישי בעובדות ובעובדים.

עבודה סביב השעון בענף הסיעוד, בלי מנוחה.

"ישנם מטפלים רבים שבמצב נפשי קשה. אנו דואגים לכל צורכי המטופלים שלנו, לבישול, ניקיון, לקניות. אנו לא יכולים לחשוף דבר מרגשותינו, גם אם אנו עצובים או כועסים. אז לכל הפחות אנו רוצים יום אחד בחודש, לישון כמו שצריך, לאכול. אבל גם את זה אין לנו. גם ליום הזה לא מוצאים לנו תחליף, בגלל המגיפה. צריך לשמור על מצבנו הנפשי".

"מאז שהגעתי לא קיבלתי ולו יום חופש... יום חופש אחד בחודש יספיק לי. אני צריכה לשלוח כסף למשפחה שלי, ולהירגע קצת. אבל הם אומרים לי להישאר בבית. זה כל כך לא הוגן. אנחנו לא יכולים לשלוח כסף למשפחות שלנו בזמן, ולא יכולים לנוח ביום המנוחה שלנו. אנו, עובדות הסיעוד, מבינות שאנו אחראיות על הקשישים, ואנו מאוד מודעות למגפת הקורונה, אז למה המעסיקים שלנו לא מבינים זאת?"

שני ציטוטים אלו מייצגים תגובות ופניות רבות שמתקבלות ב"קו לעובד", שחשפו מהר מאוד עם פרוץ המגפה את המצב: עובדות הסיעוד לא מקבלות אפילו את יום המנוחה השבועי שמגיע להן. זאת בנוסף לשיטת העסקה, מורכבת וקשה עד מאוד, בה הן נדרשות לעבוד 6 ימים בשבוע, 24 שעות ביממה.

בישראל, מרבית עובדות הסיעוד עובדות בסיעוד ביתי בקהילה, וחלקן גרות עם מטופליהן במוסדות לדיור מוגן. בתחילת מגפת הקורונה לא הורשו עובדות הסיעוד במוסדות, כחלק ממדיניות סדורה, לצאת מהם זאת בזמן שעובדות ישראליות, שעבדו לצדן, הלכו וחזרו לבתיהן. "קו לעובד" פנה למשרדי הבריאות והעבודה והרווחה במהלך חודש מאי, וההנחיות שוננו.

עובדות סיעוד זכאיות לכאורה ליום מנוחה שבועי של 25 שעות (נמוך בתשע שעות מעובד רגיל). בפועל, הנחיות הרשויות הופכות זאת לבלתי אפשרי. על פי ההנחיות מאז חודש מאי: "לינה מחוץ לבית המטופל תותר אך בדירת יחיד ללא שותפים; או עם אדם אחר שגר לבד (או קבוצת אנשים שגרים יחד) באופן קבוע". הגבלה זו של העובדות, היא גזרה שהן לא יכולות לעמוד בה. גם כאשר בוטלה הגבלת התקהלות של 20 איש, ההנחיה לא שונתה.

"קו לעובד" פנה למשרד הבריאות והרווחה בנושא זה בחודש מאי, ושוב בחודש ספטמבר בבקשה למציאת פתרונות לעובדות הסיעוד, שאינן יכולות במשכורתן לממן לעצמן חלופת דיור ליום החופש שלהן, שאינה המגורים הקהילתיים בהם היו מורגלות. הפתרונות שהצענו שיופיקו לעובדות הנם מלוניות, או השתתפות אחרת בעלויות הלינה.

עם זאת הפניות שמגיעות ל"קו לעובד" חושפות כי שינוי ההנחיות לבדן אינן מספקות. רבים מהמעסיקים אינם מאפשרים להן לצאת ליום המנוחה כלל, אינם ממלאים את חובתם למצוא חלופה לעובדת, או מתנים את יציאתן ליום מנוחה בתנאים. מניעת החופשה מהעובדות מביאה רבות מהן למצב נפשי ורגשי מורכב, ללא איש שיעזור וכשהן בעצמן צריכות לטפל באופן אינטנסיבי באדם סיעודי. ללא שום פתרון מערכת, או רשת ביטחון שתוכל להעניק להן תמיכה.

מניעת חזרת מהגרי עבודה בעלי אשרת עבודה

"אני כרגע במצוקה גדולה. אשתי בהריון, קשה לי למצוא עבודה. אם לא אוכל לחזור באמת, הייתי רוצה לקבל פיצויים. דיברתי עם המעסיק והוא אמר שקיצצו לו אשרות ולא נותרה אשרה פנויה בשבילי. שאלתי מתי אקבל כספי פיצויים. המעסיק אמר שאתקשר ללשכה בעצמי. אני לא יודע איך אוכל לדבר איתם כי אני לא מצליח ליצור קשר בכלל. אני רוצה לחזור לעבוד כי נשאר לי עוד הרבה זמן עד לסיום התקופה."

פניית מהגר עבודה מתאילנד, עובד חקלאות, שנותר עקב המגפה בארצו, ומבקש לחזור.

"אני כותב לכם בלב מלא ביגון, ולא יודע כיצד לתאר את הצער במילים... 55 העובדים שאני כותב בשמם נמצאים כמצב מעורר רחמים, ואין דרך שנשוב ארצה. רובנו מהווים עמוד השדרה של משפחותינו, חלקנו נסענו לפה בגלל מצב חירום או מטעמים רפואיים. נשים שרצו ללדת לצד משפחותיהם. ומה שקרה הוביל משפחות שלמות למצב עלוב. אנחנו חסרי אונים"

פניית מהגר עבודה מהודו, עובד סיעוד, שנותר עקב המגפה בארצו ומבקש לחזור.

מהגרות עבודה מקבלות אשרת עבודה המתחדשת מדי שנה למשך 63 חודשי עבודה בישראל, שהם 5 שנים ו-3 חודשים. ממהגרות העבודה בענף הסיעוד נגבים דמי תיווך לא חוקיים, בסכומים המגיעים ל-30 ו-40 אלף שקלים. עובדי החקלאות, מהגרי העבודה מתאילנד, משלמים כ-3200 ₪ עבור אשרת העבודה שלהם.

ערב מגפת הקורונה עובדות ועובדים נסעו לביקור בארצותיהם, משלל סיבות. הן לחופשה, הן לחופשת מחלה ולידה, או נסיבות אישיות אחרות שאילצו אותן לנסוע. נסיעתן התקיימה במסגרת נהלי רשות האוכלוסין לאשרת כניסה חוזרת. מטרת הנהל הרלוונטי הוא להבטיח בטרם יציאה מהארץ כניסה למהגרת שנמצאת בארץ כדין. אשרה זו, אשר מונפקת טרם היציאה מהארץ, מבטיחה את החזרה.

עם פרוץ מגפת הקורונה כל הכניסות לישראל של מי שאינם אזרחיה הוקפאו. "קו לעובד" פנה בבקשה לפתור את עניינם של העובדות והעובדים שנותרו בחו"ל. בחודש מאי פרסמה רשות האוכלוסין וההגירה מתווה המאפשר חזרת עובדות סיעוד לישראל, בכפוף לבידוד, על חשבון המעסיק. מתווה המאפשר החזרת עובדי חקלאות התפרסם בחודש יולי. בפועל חזרת עובדות ועובדים נעשית בתיווך הלשכות הפרטיות.

אך המציאות בה נתקלנו ב"קו לעובד" חשפה כי חזרת עובדת דרך לשכה, הינה משימה בלתי אפשרית: שאלון עליו ענו 72 מהגרי עבודה, עובדי חקלאות מתאילנד הראה את הנתונים הבאים: 88.9% מהעובדים מעוניינים לשוב. 43% אינם מקבלים שום מענה מן הלשכה.

גם חזרה דרך מעסיק הינה מורכבת: 77% ממעסיקיהם אינם רוצים שישוּבו. ולצערנו, 100% מהם זכאים לכספים שלא שולמו להם בגמר עבודה: 26% זכאים לשכר שלא שולם להם, 97% זכאים לפיצויים וזכויות סוציאליות נוספות המשולמות

בזמן סיום העסקה. שאלון עליו השיבו 28 עובדות סיעוד שמשך עבודתן בישראל אינו מאפשר את חזרתן על פי חוק מראה כי 57.1% מהן לא קבלו את הכספים המגיעים להן, והן מתקשות לפעול מול המעסיקים בכדי לקבל את המגיע להן.

עלות הבידוד מתגלגלת גם היא פעמים רבות אל העובדות והעובדים. שאלון עליו ענו 18 עובדות סיעוד הראה שמחציתן שלמו מכספן את עלות הבידוד. לאחר עתירה שהגשנו בנושא, המדיניות השתנתה ומי שזכאי להבטחת הכנסה, יקבל מימון ע"י המדינה לבידוד העובד.

כך קורה שבפועל אי החזרת עובדות ועובדים הופכת רווחית עבור מעסיקים ולשכות. בכל הנוגע ללשכות מדובר בשירות מופרט של חברות כוח אדם שמונעות משיקולי רווח. צפינו שרבים מלשכות אלה יעדיפו להביא לישראל עובדות חדשות שישלמו לגורמים בארצם דמי תיווך מלאים, זאת למול החזרת עובדות שכבר שילמו דמי תיווך אלו. נתונים שהתקבלו בהמשך לפנייתנו לרשות האוכלוסין וההגירה מגבים זאת: בזמן ש-1163 עובדות סיעוד הובאו לישראל, רק 4 הוחזרו לתחילת עבודה חדשה אצל מעסיק חדש.

לצד זאת, כאמור, מעסיקים שאינם מעוניינים לשלם לעובדות ולעובדים את הזכויות הסוציאליות המגיעות להם, מתנערים מהם, וחוסכים כספים על גב העובדות והעובדים.

כלל מהגרות העבודה מגיעות לישראל בכדי לתמוך כלכלית במשפחותיהן. המשמעות עבורן של אי יכולת לחזור לישראל עשויה להיות הפסד כספי כפול: גם חוסר יכולת לסיים ולהחזיר את הכספים שלוו עבור תשלום דמי התיווך, וכמובן – חוסר יכולת לתמוך במשפחותיהן, המהלך שלשמו יצאו לדרך. כמו כן עובדות רבות מדווחות על חוסר יכולת לקבל את הכספים המגיעים להן ממעסיקיהן עם תום עבודתן. לשם הדוגמא: עובדות רבות מקבלות עם סיום העסקתן פיצויים וזכויות סוציאליות נוספות. חלקן נותרו בחו"ל, ללא הציוד שלהן, קבלת הכספים המגיעים להן, וללא יכולת לפעול לשם קבלתם. צוות הסיעוד ב"קו לעובד" מסייע לעובדות אלו למצות את זכויותיהן. עד כה פניותינו לרשויות לא הניבו את התוצר המצופה, ואנו בוחנים הגשת עתירה בנושא.

ⁱ המסמך כתוב ברובו בלשון נקבה, אך מתייחס לכל המגדרים.